

O tržaških dogodbah

odprtim vhodom dvorane, niso pustili nobenega več noter, rekoč, da so prostori že vsi prenapolnjeni. Videli smo to lahko tudi sami na lastne oči; pa če tudi temu ni bilo tako: saj nam je puhtela iz dvorane tako vroča sopara nasproti, kakor iz plaveža. Kaj nam je bilo tedaj storiti? No! vtolažba je bila lahka! Skoz vse dni nisem bil namreč prišel še v znotranje prostore Vatikana, in za to zamudbo hotel sem se zdaj plačati.

O Vatikanu samem bi se dale napisati debele bukve, in če bi kdo hotel vse njegove znamenitosti in posamnosti natanko ogledati, potreboval bi ne tednov, ampak dolgih mesecev. Jaz zamorem o vsem tem omeniti in govoriti le kaj malega, površnega. Velikanske njegove zgradbe vzdigujejo se, kakor sem ob svojem času povedal, ob desni (episteljski) strani Št. Peterske bazilike. Ta ogromna palača je bivališče papežev, ob enem pa najuzvišnejši sedež umetnosti celega sveta. Uže v najstarejših časih stala je ob Št. Peterski baziliki palača, v kateri so stolovali papeži od časa do časa; ob enem pa v njej nakazovali stanovanja najvišim osebam, cesarjem in kraljem, ki so priromali k grobom ssv. apostolov. Prava rezidencija papežev bila pa je od časov, kar je bil cesar Konstantin podaril katoliški cerkvi mir, prav za prav palača ob lateranski baziliki, zvana „Patriarhališče“. Kakor je bilo tudi uže o svojem času povedano, razpadla je bila ta palača za časa papeževega bivanja na južnem Francoskem.

Urban V. in Gregor IX. izvolila sta si toraj po svoji vrnitvi v „Večno Mesto“ Vatikan v svoje stanova-lišče, in od takrat postal je papeževa rezidenca. Bila sicer ta palača takrat ni ne velika in ne lepa; toda uzvišeno stališče najvišega poglavarja Cerkve na vsi zemlji; novo oživljena umetoljubnost rimljanska in hkratna vnema papežev-naslednikov za vse najlepše, kar zamore vstvariti umetnija: vse to delovalo je vzajemno, postaviti in izgotoviti novi Vatikan, kakoršen se kaže obiskovalcem sedanji čas.

Le po večem naj omenim papežev, ki so si prisvojili največ zaslug pri preuredbah Vatikana. Uzvišeni načrti in ogromni naklepi (projekti) papeža Nikolaja V. so v tej zadevi znani vsemu svetu. Papeževa stanovanja bila so po njem vsa predrugačena; vendar je od onih stavb ostala edino le po njem imenovana kapela nespremenjena do naših časov. Drugi starejši oddelki sedanje palače segajo v dōbo Siksta IV. (1471—1484).

On sozidal je med drugim tudi znano sikstinsko kapelo, katera se nahaja v onem oddelku Vatikana, ki se naslanja na Št. Petersko baziliko. Njegov naslednik Inocenc VIII. postaviti je dal kakih štiristo korakov od prejšnje palače na severni strani in proti vrhu višine „Monte Mario“ ono poletno poslopje, ki se zaradi prelepega daljnovidja zove: „Belvedere“. Predelovali so dalje Vatikan papež Aleksander VI.; papež Julius II. pa ga je spremenil po arhitektu Bramante-tu, ki je zidal Št. Petersko baziliko, v največo palačo vsega sveta. Tudi papež Pij VII. zvršiti je dal še en oddelek. Zarad vseh teh mnogih preuredb, dozidanj in prezidanj se sicer Vatikan ne zamore imenovati pravilna celota; to tudi skoraj ni mogoče, če pomislimo, da šteje 22 dvorišč, tri kapele, okoli pet tisoč dvoran in sob, mnogo galerij, koridorov itd., v vsem skupaj okoli enajst tisoč prostorov. Obseg njegovih stavb, vrtov, vinogradov, sprehajališč, perivojev itd. prekosi marsikako veliko mesto. Spregled vse palače iz vaticanskega trga je tedaj nemogoč; le iz vrhunca Št. Peterske kuplje videti se zamore njega ogromna obširnost.

(Dalje prihodnjič.)

poročali smo zadnjič bolj obširno; danes imamo dostaviti le še nekatere za nas enako pomenljive nadrobnosti. Dozdaj še čisto neznano društvo „Avstrija“ videti je, po vsem soditi, kar se je godilo pri ljudski veselici na „Mondo nuovo“ soboto večer, novo rojeno dete Depretisovo, ker po dopisu „Tribüninem“ bilo je tam vse polno agitatorjev, da naj se Depretis pri prihodu pozdravi, in konečno je tudi mlad predsednik „Avstrije“ Verona od veselice poslal dva telegrama do cesarja, v katerih enemu imenuje Depretis-a najvrednejšega namestnika. To samo uže kaže dosti, kako mlad je Verona in katerega malika moli. — Tržaška „Edinost“ piše o tamošnjih dogodbah na dan 18. avgusta t. l. tako-le:

„18. dan t. m. zjutraj ob 4. uri nam je naznanjal pok kanonov, da je napočil dan rojstva našega cesarja. Ob 9. uri je bila sv. maša pri sv. Juštu, potem defiliranje vojakov na velikem trgu; popoldne pa obed oficirjev v veliki kosarni, med katerim je vojaški poveljnik napil cesarju, katero napitnico je zopet naznanjal grom topov z grada.

Največa stvar je bila zvečer v prostornem vrtu „Mondo nuovo“ kjer je novo društvo „Avstrija“ napravilo velikansko veselico in v ta namen vrt spremenilo, skoraj bi rekli, v vseh barvah goreči park. Veselice se je udeležilo skoraj 4000 osob, med njimi skoraj polovica Slovencev, akoravno se niso slovenska društva oficijalno udeležila in to iz vzroka, ker je predsednik društva „Avstrija“ sam željo izrazil, da ne bi „živio-klici“ zakrili vseh drugih klicev in pa tudi iz vzroka, ker naša društva nočejo v žrjavico po kostanj za druge. Vkljub temu pa je pri veselici skoraj prevladal „živio“, ker brez Slovencev se sploh v Trstu ne dajo napravljati ljudske veselice. — Godli ste dve godbi, godba nadvojvode Leopolda (došla iz Gorice) in pa veteranska; obe godbi ste se odlikovali, posebno pa so Slovenci živahno pozdravljali „venček slovanskih napevov“ in „Naprej“, prvi komad je godla vojaška, drugi pa veteranska godba, oba kaj izvrstno, če tudi nista bila v sporedu, na zahtevanje Slovencev. — Umetni ognji so bili kaj posebnega in veselica se je vršila prav lepo. — Živahno so ljudje pozdravljali namestnika in vojaškega poveljnika, ko sta prišla in odšla in predsednik društva „Avstrija“, mladi gospod Verona, odposlal je cesarju v Ischl dva telegrama; v enem je omenil, da ljudstvo živahno pozdravlja najvrednejšega namestnika cesarjevega, kar so viši in nižji krogi na razne načine razlagali in komentirali.

Veselica je trajala skoro do polnoči in ni bilo nobenega nereda. — Ko pa je po veselici poročevalec „Tagblatta“ Artur Brehmer šel skoz „Acquedotto“ proti svojemu domu, ga je kakih 30 mladih „irredentarijev“ sè železom okovanimi palicami napadlo in tako neusmiljeno mahalo po njem, da so mu več globokih ran, in eno celó nevarno v glavo zadeli, tako da je mladeneč v krvi obležal in da so ga morali v nezavesti odnesti v bolnico. — Ko so to dovršili, šli so pred redakcijo „Tagblatta“ in tam strašno razsajali in razbijali. Še le tam se je pokazal po dolgem razbijanju c. kr. redar, pred katerim so pa fantalini bežali, kakor bi jim bil pokadil, ali prišli so drugi redarski patrolji v roke, katera je vjela in v zapor odpeljala dva pobalina, 23letnega vatlarja Antona Jndri in 20letnega zlatarja Artura Micheluzzi; vjela je policija še več drugih napadnikov Brehmerja in razsajalcev, med njimi so nekateri sinovi

slovenskih roditeljev, in sicer takih, ki še zdaj ne znajo drugega jezika, nego slovenskega.

Ali ni to dokaz, da je tukaj marsikaj gnjilega? Ni li to dokaz, da slovensko mladino tukajšnja sistema kar s silo goni v naročje „irredente“?

Omeniti nam je, da so ti pobalini tudi necega starega pijanega moža, rodом Slovenca, prav hudo nabili samo zato, ker je klical na ulici „Evviva Austria!“

V nedeljo popoldne so se zbrali „irredentarji“, kakih 150 mož, v gostilni blizu italijanske telovadnice, da se posvetujejo, kako planejo na „Austriacante“. Oboroženi so bili z revolverji, okovanimi palicami in ročniki „salva vita“. Policija je za to znala in je gostilno obkolila, nadinspektor Zempirek pa je šel notri in zapovedal, da se morajo raziti drug za drugim. Dva stražnika pa sta vsacega posebe preiskala in mu vzela orožje. Tako razoroženi so šli pobalini v kavarno „Chiozza“, tam so čakali noči. — Po 10. uri so nekateri veterani prišli iz bošketa prav dobre volje in so po poti kričali „Evviva“ in „živijo Avstrija“, tako so klicali tudi, ko so šli mimo kavarne „Chiozza“, nasproti naše tiskarne; a ko to „irredentarji“ slišijo, planejo iz kavarne na veterane, katerih je bilo le kakih 5 ali 6, in začnejo po njih neusmiljeno mlatiti s palicami in drugim orodjem, da so tri prav močno ranili. Na to je došla močna patrولا stražnikov, njim na čelu nadinspektor Zempirek; a ko junaki vidijo stražo, urno odnesó peté. Pri vsem tem pa so prišli štirje policiji v mreže. Kavarno „Chiozza“ je moral potem gospodar précej, še pred polnočjo zapreti. — Ranjeni veterani so vsi Slovenci, saj je skoro $\frac{9}{10}$ veteranov tako in tako Slovencev; eden je godec Franc Zbevnik, rojen v Novem mestu, drugi obrtnik Jožef Kerkal iz postojnskega okraja in tretji Franc Krt iz Lukovice. Vsi trije so močno ranjeni. Ljudstvo je bilo tako razsrdeno, da se je bilo bati tudi v nedeljo naskoka „Gimnastike“, zaradi česar jo še vedno policija straži noč in dan.

Deželni zbor isterski.

Akoravno se je še pred 10 leti naštel v Istri $\frac{2}{3}$ Slovanov in le $\frac{1}{3}$ Lahov in je še tudi sedaj velika večina v Istri slovanska, izbrali so si vendar Slovani samo pet poslancev v novovoljen deželni zbor, in še tem so lahonski škandali nemogoče storili govoriti hrvaško v tamošnjem deželnem zboru.

Prav zanimive so bile dosedanje obravnave deželnega zbora v Poreču. — Pri prvi seji uže povdarjal je znani lahon dr. Vidulich, da se je od zunaj prenesel narodnostni prepir v Istro, da se pa Istra hoče držati tudi za naprej svoje zgodovinske kulture. Pri drugi seji tudi dne 16. avgusta popoldne oddali so volitve treh lahonskih in treh slovanskih poslancev odseku v pretres in poročanje.

Pri tretji seji dne 21. avgusta bilo je na vrsti tudi poročilo o volitvah z nasvetom, da naj se izvolitev lahonskih treh poslancev odobri, izvolitev treh slovanskih poslancev Spinčič, Križanec in Sterk pa naj se zavrže.

Zoper ta predlog oglašil se je slovanski poslanec Laginja, ter je počenši svoj govor laško izjavil, da bode govoril z ozirom na svojo narodnost in važnost predloga hrvaško, ne pa da bi s tem hotel gostoljubno mesto Poreč ali sploh Lahe v Istri žaliti. — Ko pa potem prične hrvaško govoriti, začeli so poslušalci na galerijah kričati in razsajati, lahonski poslanci pa so zapustili dvorano tako, da je bil govornik prisiljen pretrgati govor. — Še le, ko je potem deželni glavar odstranil poslušalce in Laginja začel govoriti laško,

začeli so se drugi poslanci vračati v dvorano, sklep obravnave pa je bil, da so Lahoni izmed 5 slovanskih poslancev zgoraj imenovane tri izbacnili iz zbora, ako-ravno niso imeli postavnih vzrokov za to.

Škandal nadaljeval se je tudi na ulicah in pred stanovanji slovanskih poslancev s tem, da je lahonska druhal napravila slovanskim poslancem mačjo godbo in po njih metala gnjile limone itd. — Po teh činih gostoljubnosti vložili so slovanski poslanci protest pri deželnem glavarstvu in telegrafično tudi pri ministerskem predsedniku grofu Taaffe-u.

Podali so pa svojo pritožbo tudi pri namestništvu v Trstu z izjavo, da se po teh dogodbah ne morejo vdeležiti zborovanja. — V drugi seji po teh škandalih obžaloval je sicer glavar Vidulich one dogodbe, pa surovosti in krivice prizadete slovanskim poslancem s tem niso poravnane.

O razmerah Slovencev in Hrvatov na Primorskem došlo je listu „Parlamentär“ na Dunaj prav zanimivo poročilo, katero tudi bralcem „Novic“ podamo; P. piše pričénši s potovanjem cesarjevim preteklega leta: „Javno mnenje izreklo se je takrat s tisučnimi jeziki, vse je bilo potoženo, vse razpravljano, lahoni pa so storili še ostalo, da ni ostalo o tem nikakoršnega dvoma, kje je pri nas treba poprijeti, ako ima v Trstu postati končno boljše. Pritisek javnega mnenja bil je takrat tako močan, da so celó priznani oficijozni krogi ogerske vlade društvene in politične razmere v Trstu obsodili v javni vničevalni obsodbi. Bil je priznan za to poklican glas z Budapešte, kateri je celo mogočno vrsto tržaških meščanov in bahačev izrekel nedomoljubne, in kateri je rečno natanko dokazal, da se od one strani vse stori, da bi se Trst, njegova trgovina, njegovi gospodarski viri odtegnili avstrijski državi koristi. Takrat imelo se je za gotovo, da se bode zdaj končno pričel dolgo pričakovani prevrat na korist domoljubnih elementov in da bode konec neomejivosti domovinoizdajske gospode (signorje). Toda velika zmota!“

Cesarski dnevi minuli so pri Trstu brez sledu, ker še zdaj, ko je leto minulo, se zastonj oziramo po zboljšnji naših obžalovanja vrednih razmer. Ravno tista uprava, tisto upravno osebje in v odločilnem društvenem in političnem krogu tisto mogočno zaničevanje vseh onih, ki v Trstu delajo zoper rastoče razširjevanje (propagando) „irredentistov“.

Lahonski kujači, katerih politično mišljenje pri nas nobenemu otroku neznano ni, so gospodarji položaja in niso v skrbi za svojo moč, čemu tudi? Baron Pretis prestal je preskušnjo, zdrži se na svoji tudi zoper bombe varni stopinji na čelu vlade in vsi napadi nasprotnikov njegovih skazali so se brez moči. — Tej resnici nasproti mora glas javnega mnenja končno popolnem omolkniti. Baron Pretis je ostal in s tem je vse rečeno, tudi to, da sisteme Taaffe-ove za nas na kratko rečeno, ni. Saj vendar poznamo vsi namestnika tržaškega kot vnetega in prepričanega nasprotnika politike grof Taaffe-ove, saj ga vendar vsi poznamo kot odločnega nasprotnika razširjujočnosti Slovanstva. Ako te okoliščine v zvezi z glasnim tisučnim klicem javnega mnenja niso bile v stanu nas grofu Taaffe-u spraviti bliže in bar. Pretis-a staviti dalje, potem nam ne ostaja drugega, kot omolkniti, roke navskriž položiti in se odpovedati. Javno mnenje se ve da ne omolkne, v njem vre dalje in zaznamovati moram le kot znamenje globoke, težko pomirljive razburjenosti, ako se zdaj, ravno tukaj strogo napete brzde politične discipline skažejo preslabe.

Na Českem, Moravskem, na Kranjskem, povsod kaže deželna politična uprava neko poravnavo med javnim mnenjem in programom vlade. Le pri nas so v